

Taryhy aklamagam, garalamagam gerek däl, diňe sapak al!

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 25 январа, 2025

Taryhy aklamagam, garalamagam gerek däl, diňe sapak al! TARYHY
AKLAMAGAM, GARALAMAGAM GEREK DÄL, DIÑE SAPAK AL!

Geçen hepdedäki ýazgym boýunça iberilen maillerde birgiden gep bardy. Ilgezikliklerine aýratyn minnetdarlygymy bildirýärin. Ilki şu kesgitlemäni bereliň: **Musulman dünýäsi dört halyf döwri we onuň yzysüresindäki döwür bilen ýüzleşmedi.** Ne şo döwürde bolup geçen bölünişikleri, dawa-jenjelleri, uruşlary sagdyn şekilde pikir alyşdy, ne-de has soňky döwürlerde şol döwürüň täsiri astynda dörän dini düşüňjäniň sagdyn tankydy etdi. Ýalňyşlyklardan-da hikmet gözlemek dini ritualyna öwrüldi. Netije: 52 yslam ýurdunyň ýer ýüzüne berýän häzirki kartinasy...

Tankydy düşünje musulman-dindar aňyýetiň berk tutulýan taglymyna gezek gelende ýöremeýär. Derňemek beýlede dursun, muny derňemek isleýäniň özünden ýaman niýet gözlenýär. Muňa mysal edip okyjylaryň biriniň ugradan hatyndan bir bölegi siziň dykgatyňyza ýetirmek isleýärin, serediň, näme diýýär:

«Musulmanlar siziň agzaýan, aralarynda bolup geçen, sebäbini we hikmetlerini doly biziň bilmeýän hadysalarymyz sebäpli, Allanyň (j.j) we Resulallanyň (s.a.w) öwen, ýeke-täk hak dinimiziň öndebaryjylary hem-de ölçege terezisi bolan ol gözel ynsanlary (sahabalary) hata goýbermekde aýyplalar, musulmanlar mundan peýda görermi ýa-da zyýan? Sewadi-azam (yslam jemgyýeti) zyýan görer diýip netijä gelipdirler. Emma

kemter aklyna eýerenler din bilen baglanşykly her hususda bolşy ýaly, bu hususda-da ters ýola, ýagny batyl ýola giripdirler».

Bize elektron poçta arkaly hat ugradýanlar aýdýanlarymyzy ýalanlap ýa ýalňyş diýip bilenoklar, emma bizi bozgakçylyk etmek aýyplaýarlar! Meseläniň iň gynançly tarapy, akly-paýhasy tankyt etjek bolup, bir döwrüň arasyndan belli bir toparyň aklyny mukaddesleşdirýändiglerini bilenoklar. Emma her bir toparyň, her bir mezhebiň, her bir meşrebiň sewadi-azamy dürli-dürli. Elbetde, bolup gecen her bir zadyň ylahy taslamada bir ýer bar, muny bilmegimiz mümkin däl, emma biziň paýymyza düşen beşeri düzlemde taryh dissiplinasynyň usuly bilen seretmegimiz we gerekli dersleri çykarmagymyzdyr. Ady agzalýan şahslaryň biriniň beýlekisinden tapawutly ýeri ýok. Mysal üçin, Sad ibn Ubade sahabalaryň iň belli-başlylaryndan, emma ol ne Hezreti Ebu Bekire biat edýär, ne-de Hezreti Omara. Hezreti Alyny tekfir edenlerem (dinden çykmakda aýyplanlar) Hezreti Pygamberimiziň (s.a.w) sözde yzyna eýerenler! Jemel wakasynda garşy-garşy gelen Hezreti Aly bilen Hezreti Äşe kim: biri giýewi, beýlekisi aýaly. Hiç uzadyp oturmaýyn, taryhy we wakalary tankydy sferada okap bilsek, häzirki wagta çenli çykaryp boljak dersleri tapyp bileris. Şonuň üçin rugsat berseňiz, az-owlak tehniky maglumat bermek isleýärim.

• HEZRETI PYGAMBER ARADAN ÇYKANDAN SOŇ YZÝANY

Hezreti Pygamberimiziň (s.a.w) yzysüre XI asyra çenli dowam eden klanlaşma biri-birinden üýtgeşik, ýöne biri-birini iýmitlendirýän metodiki garaýyşlara ýol açýar. Halyflyk saýlawy, uruşlar, sahabanyň sahabany öldürmegi ýaly örän köp mesele takdyr meselesini, olam öz gezeginde iman-amal gatnaşygynyň çekişmesini hökmanlaşdyrýar. Şeýdibem mezhepler döräp başlaýar. Jebriýe (takdyrçylyk), kaderiýe (adamyň eradasyny we gudratyny öňe çykarma), mürjiýe, selefiýe, mutezile, şaýylar, harijiler yktykat we syýasy meseleler boýunça düýp düşüňjeleriň kemala gelmeginde saldamly rol oýnan akymlardyr. IX asyryň ahyrynda maturidilik we eşarilik döreýär. Bolup geçýän sosial-syýasy hadysalar mazmunyňam, hökümleriňem kesgitleýjisi bolýar. Dürli çemeleşmeler iki esasy akym hökmünde tanalýan şaýylyga we sünnilige birigipdir. Amaly-yktykady mezhepleriň üstünde aýratyn durup geçmesek

bolmaýar. Bütün bularyň barsyna has gowy düşünmek üçin birinji halyf saýlawyny gysgaça aýdyp geçeyin:

Hezreti Pygamberimiziň (s.a.w) aradan çykandygynyň habary eşdilen basyna dürli toparlar şobada herekete geçýär we syýasy häkimiýeti ele geçirmek üçin taýýarlyga başlaýar. Bularyň birinjisi ensarlaryň (medineliler) hereketidir. Sakifede ýyganan topar Sad ibn Ubadeni halyf saýlamak üçin ylalaşyga gelýär, muhajirleriň (Mekgeden Medinä göçenler) ýagdaýdan habarly belli-başlylaryndan Hezreti Ebu Bekir, Omar, Ubeýde dagy ýygnaşyga gatnaşýar. Iki toparyň arasynda jedel turýar. Ebu Bekir ensarlaryň pikirine garşy çykýar we halyfyň kureýşden bolmalydygyny, araplaryň muňa üns berjekdigini, özleriniň ilkinji musulmanlardandygyny, pygambere ömürboýy ýardam edendiklerini öňe sürüp, halyfyblň muhajirlerden bolmalydygyny aýdýar. Muňa nägilelik bildirenleriň bolandygyna garamazdan Ebu Bekir halyf saýlanýar. Ýaşynyňam täsiri bolandygy aýdylýar. Şu ýerde başlan çekişmeler gelejekde tutuş musulman taryhyna täsirini ýetiripdir. Pygamber döwründe aradan aýyrmak üçin tagalla edilen tireparazlyk keseli halyf saýlawynda täzedan başlapdyr. Birinji nägilelik haşimilerden gelýär. Hezreti Aly-da (r.a) haşimidir. Hezreti Pygamberimizi (s.a.w) soňky ýoluna ugratmak işleri bilen başagaý bolup, ýygnaşyga gatnaşmadyk Hezreti Aly Ebu Bekire edilen biata nägileligini bildiripdir.

Aýşe SUJU.

«SÖZCÜ» gazetini, 18.07.2022 ý. Taryhy makalalar